

אליהו ואחאב

מים ראשונים: הפטרת שבת פנחס נדחית ברוב שנים שאינן מעוברות מפני הפטרה ראשונה של 'תלת דפורענותא' (שלוש הפטרות בין המצרים), אך אנו חוזרים ונדרשים להפטרת השבת המקורית, שנקראת בכל שנה בה קוראים את פרשות מטות ומסעי בנפרד. הפטרה זו מתארת את מעשי [אליהו בהר חורב](#), אך הפסוק הפותח אותה: "ויד ה' הייתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", שייך לסיום מעשי [אליהו בהר הכרמל](#), היא הפטרת פרשת כי תשא. פסוק פותח זה שוזר את שני מעשי אליהו אלה לרצף סיפורי מרתק המשתרע על כארבעה פרקים בספר מלכים א. פסוק זה הוא 'תירוץ' להידרש ליחסים המורכבים בין אליהו ואחאב, בין הנביא המוכיח והקנאי ובין מלך ישראל אשר חטא והרבה "לעשות הרע בעיני ה'",¹ אך עפ"י המקרא עצמו היה מלך חזק עם ממלכה גדולה ויציבה.

ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב עד באכה יזרעאלה: (מלכים א יח מו).²

גמרא זבחים קב ע"א, מנחות צח ע"א – לחלוק כבוד למלכות

אמר ר' ינאי: לעולם תהא אימת מלכות עליך, דכתיב: "וירדו כל עבדיך אלה אלי" (שמות יא) ואילו לדידיה לא קאמר ליה.³ רבי יוחנן אמר, מהכא: "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב" (מלכים א יח).⁴

ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר פי אם לפי דברי: (מלכים א יז א).⁵

רד"ק מלכים א פרק יז – אליהו ואחאב הולכים לנחם את חיאל ושם מתפרץ אליהו

ובדרש: וכי מה ענין זה אצל זה?⁶ אלא כשמתו בני חיאל כולם, הלכו אליהו ואחאב לנחם חיאל. ואמר אליהו כי בעון שבנה יריחו מתו בניו כדבר ה' אשר דבר יהושע בן נון.⁷ אמר לו אחאב: מי גדול, משה או יהושע? אמר לו: משה, שהיה רבו של יהושע. אמר לו: דברי הרב לא נתקיימו, ודברי תלמיד נתקיימו? והלא אמר משה: "ועבדתם

¹ ראה הביטוי בירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ב: "קולותיו של אחאב הם כחומרותיו של ירבעם".

² עפ"י סדר חלוקת התנ"ך לפרקים, שהיא כידוע [חלוקה נוצרית מהמאה ה-12](#), פסוק זה שייך עדיין לעניין הקודם וסוגר לא רק את מעשה אליהו בהר הכרמל (פרק יח), אלא גם את גזירת הבצורת שגזר על עם ישראל (פרק יז). אך עפ"י חלוקת המסורה "היהודית" לסדרים ופרשות פתוחות וסגורות, פסוק זה פותח את סיפור הליכת אליהו להר חורב (עקב רדיפת איזבל אותו לאחר שהרג את נביאי הבעל) וכך אנו נוהגים בהפטרת השבת. לפיכך, אנו פותחים את הדף בפסוק זה למרות שבסדר הכרונולוגי של מפגשי אחאב ואליהו הוא שייך "אי שם" לאמצע. נחזור אח"כ לסדר האירועים הכרונולוגי.

³ שמש לא אומר לפרעה עצמו שהוא ירד מכסאו ויבוא אליו, רק "עבדיך". ראה מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יג: "שסופך עתיד להיות בראשם ולירד בראשונה, אלא מלמד שמש חלק כבוד למלכות. וכן הקב"ה אמר לו חלוק כבוד למלכות שנאמר: וידבר יי' אל משה ואל אהרן ויצום אל פרעה - ציווום לחלוק כבוד למלכות". ראה המשך הגמרא שם שמש לא זכה למלכות: "אמר עולא: בקש משה מלכות ולא נתנו לו, דכתיב: אל תקרב הלום, ואין הלום אלא מלכות". ואחאב זכה למלכות.

⁴ זה עתה הסתיים המעמד הנשגב בהר הכרמל בו ניצח אליהו את נביאי הבעל, בקריאה הגדולה והכפולה: "ה' הוא האלוהים, ה' הוא האלוהים". הגשם שהבטיח אליהו, המסיים את שלוש שנות הבצורת, לא ממחר לבוא ואליהו נושא תפילה מיוחדת (נוספת) על הגשם. הגשם מתחיל לרדת ואחאב ממחר אל ביתו, ככתוב: "ויהי בשבעית ויאמר הנה יעב קטנה ככף איש עלה מים ויאמר עלה אמר אל אחאב אסור וירד ולא יעצרכה הגשם: ויהי עד דלה ועד דלה והשמים התקדרו עבים ורוח ויהי גשם גדול וירכב אחאב וילך יזרעאלה" (מלכים א יח מד-מה). ומי הוא שרץ לפני מרכבת אחאב להקדים את הגשם, בואכה יזרעאל הבירה מקום מושבה של איזבל אשת אחאב המבקשת את נפשו? אליהו! וכל זה למה? לחלוק כבוד למלכות! עניין זה שאליהו חולק כבוד לאחאב נראה עוד להלן. ראה דברינו [לחלוק כבוד למלכות](#) בפרשת וארא שם הבאנו מקורות נוספים כמו מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יג שמוסיף גם את יוסף שחלק כבוד לפרעה, יעקב שחלק כבוד ליוסף (!) "וכן חנניה מישאל ועזריה חלקו כבוד למלכות". ראה גם איך רבי יהודה הנשיא כותב לאנטונינוס: "מיהודה הנשיא לאדוננו המלך אנטונינוס", בראשית רבה עה ה בדברינו [אדוני עשו, עבדך יעקב](#) בפרשת וישלח.

⁵ זו ההתחלה. מכאן ואילך נלך בסדר כרונולוגי עפ"י המקרא. אליהו מופיע במקרא באופן 'פתאומי' וכאילו משום מקום. מלבד תוארו "התשבי מתושבי גלעד" (תואר שחוזר אח"כ עוד חמש פעמים במקרא) אין אנו יודעים עליו כלום. וכבר הוא עומד וגוזר בשם ה' על עצירת הטל והמטר. מדוע? מה קרה שגרם לגזירה קשה זו? פסוק זה הוא הראשון בו נזכר אליהו בתנ"ך, אך לא הראשון בו נזכר אחאב. עלייתו של אחאב לשלטון נזכרת באמצע פרק טז הקודם: וְאַחְאָב בֶּן עֲמִיר מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל ... וַיִּוֹסֵף אַחְאָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיֵּס אֶת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לִפְנָיו: בְּיָמָיו בָּנָה חִיָּאל בֵּית הָאֱלֹהִים וַיְרַחֵם בְּאַבְיָרָם בְּכָרוֹ יִסְדָּהּ וּבְשִׁגְבוֹ צִעִירוֹ הֲצִיב דְּלָתֶיהָ כְּדָבַר ה' אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן". חז"ל חשבו שכאן, בסוף פרק טז טמון גם סיפור תחילתו של אליהו, יחסי עם אחאב ופשר גזירת אל טל ואל מטר.

⁶ מה הקשר בין הפסוק המסיים את פרק טז במלכים א: א: "בְּיָמָיו בָּנָה חִיָּאל בֵּית הָאֱלֹהִים וַיְרַחֵם בְּאַבְיָרָם בְּכָרוֹ יִסְדָּהּ וּבְשִׁגְבוֹ צִעִירוֹ הֲצִיב דְּלָתֶיהָ כְּדָבַר ה' אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן" והפסוק הפותח את פרק יז שהבאנו לעיל? בין שניהם אגב יש פרשה סתומה, האות "ס".

⁷ ראה יהושע ו כו: "וַיִּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בְּעַת הַהִיא לֵאמֹר אֲרוֹר הָאִישׁ לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶת יְרִיחוֹ בְּכָרוֹ וַיִּסְדָּנָהּ וּבְצִעִירוֹ יֲצִיב דְּלָתֶיהָ".

אלהים אחרים ... ועצר את השמים ולא יהיה מטר" והלא כל ישראל עובדי עבודה זרה הם ואין השמים נעצרים!⁸ קפץ אליהו ואמר ונשבע: "חי ה' ... אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי".⁹

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות ה ב, תענית א א – האם גם על הטל גזר אליהו?

כתב: "ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי" (מלכים א יז א). רבי ברכיה א"ר יסה ורבנן.¹⁰ חד אמר: בין על הטל ובין על המטר נשמע לו. וחרנא (אחר) אמר: על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע לו.¹¹

מסכת חולין דף ה עמוד א – מאיפה היה לאליהו לאכול בשנות הבצורת?

... לימא מסייע ליה: "והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב" (מלכים א יז ו), ואמר רב יהודה אמר רב: מבי טבחי דאחאב!¹²

וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַדְּבַר ה' הָיָה אֶל אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֶךְ הָרָאָה אֶל אַחְאָב וְאָתְנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַיֵּלֶךְ אֱלֹהֵינוּ לְהָרְאוֹת אֶל אַחְאָב וְהָרַעַב חָזַק בְּשָׁמְרוֹן: (מלכים א יח א-ב).¹³

מדרש תהלים (בובר) מזמור קיז – הקב"ה מורה לאליהו להפסיק את הבצורת

... היה הקב"ה מפתה לאליהו שילך ויראה אל אחאב, שנאמר: "לֶךְ הָרָאָה אֶל אַחְאָב וְאָתְנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (מלכים א יח א).¹⁴ אמר לו אליהו: היאך אני הולך, ועד עכשיו לא עשה עוד תשובה?! אמר לו הקב"ה: כשהייתי

⁸ ראה הנוסח באליהו זוטא (איש שלום) פרשה ח: "שאל אחאב מלך ישראל את אליהו התשבי, אמר לו: כתוב בתורה, השמרו לכם פן יפתה לבבכם ... וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו', ואני שאני עובד כל ע"ז שבעולם בוא וראה כמה טובות באות בימי".

⁹ הבאנו אגדה זו מפירוש רד"ק בשל לשונו הבהירה ובעברית. ראה גם רש"י על הפסוק שם שמדגיש שאליהו ואחאב הלכו ביחד לנחם את חיאל. מקור אגדה זו הוא בגמרא סנהדרין ק"ג ע"א שם מצוין שאחאב היה "שושבינו" ("אוהבו", רש"י) של חיאל - דמות שנראה עוד להלן. ראה גם המקור בירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ב ושם אליהו מסרב בהתחלה ללכת לנחם את חיאל (הקב"ה שולח את אליהו לנחם את חיאל הרשע שבנה את יריחו ועבר על שבועת יהושע!) ואומר לקב"ה: "הם יאמרו דברים שמכעיסים אותך, ואיני יכול לסבול" והקב"ה עונה לו: "אם יאמרו דברים שמכעיסים אותי, כל מה שתגזור עליהם אני אקיים". ושם גם אחאב נכנע מיד ועושה תשובה, מה שנראה עפ"י פשט הפסוקים מאוחר יותר, בפרשת כרם נבות.

¹⁰ שתי דעות: אחת של ר' ברכיה בשם ר' יוסה (כך כתבו בארץ ישראל במקום יוסי), והשני של רבנן. כותרת זו מקובלת במדרשים רבים, בפרט אם לא ברור מי אמר איזו דעה אבל ידוע שאלה שני בעלי הדעה.

¹¹ אבל בתלמוד הבבלי מובאת רק הדעה השנייה שגזירת אליהו הייתה רק על המטר. אין כח לעצור את הטל. ראה מסכת תענית ג ע"א מדוע לא מזכירים משיב הרוח בברכת מוריד הטל: "בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר - מזכיר. מאי טעמא? - אמר רבי חנינא: לפי שאין נעצרין. וטל מנלן דלא מיעצר? דכתב: ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. וכתב: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה. ואילו טל לא קאמר ליה. מאי טעמא - משום דלא מיעצר". ראה לשון מדרש תנחומא (בובר) פרשת תולדות: "וְהָיָה שְׁאֲרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים קָטַל מֵאֵת ה' (מיכה ה ו) ... את מוצא אפילו צדיקים אינן מושלחין בטל, אלא הקב"ה בעצמו. רצונך לידע, בשעה שעמד אליהו ואמר: אם יהיו השנים האלה טל ומטר, ולא שמע הקב"ה אלא היה הטל יורד. מנין? שכן הוא אומר לאליהו: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר, טל אין כתיב כאן, אלא ואתנה מטר על פני האדמה, מכאן שהיה הטל יורד כל אותו הזמן מן הקב"ה, להודיעך שאין אדם שליט בטל". מי שגם גזר על הטל והמטר, הגם שרק באופן מקומי, הוא דוד בקינה על שאול: "הרי בגלבע אל טל ואל מטר עליכם וכו'" (שמואל ב א כא) ושם לא מצאנו התייחסות לך שאולי רק קללת המטר תפסה.

¹² אליהו עצמו נאלץ לנדוד צפונה ולהתחבא מפני אחאב שביקש את נפשו, בשל הבצורת שגזר, עד שהוא מגיע אל האשה הצרפית שיחסי איתו הם נושא עניין לעצמו. ראה מלכים א יז ג-ג. וממה הוא ניזון? משולחנו של אחאב! מדרשים מאוחרים כמו במדבר רבה ותנחומא בפרשת מסעי לא יכלו להכיל רעיון זה ושינו: "ומהיכן היו מביאין לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב? משולחנו של יהושפט. ולא היו רוצים אותם עורבים ליכנס בביתו של אותו רשע אחאב להוציא משולחנו כלום בשביל אותו צדיק מפני שהיה בביתו עבודת כוכבים". אבל לגמרא בחולין אין בעיה עם הרעיון שאליהו ניזון משולחנו "של אותו רשע אחאב"! ראה שם בסוגיה שמנסה להביא ראיה מאגדה זו לדין של רב ענן שמותר לאכול משחיתו של ישראל משומד לעבודה זרה (ולא לכל התורה), אבל דוחה ראיה זו בטענה שאולי הייתה כאן 'הוראת שעה' - "על פי הדיבור שאני". ראה שם איך הגמרא מסיקה זאת גם מהזבח שערך אחאב ליהושפט ואנשיו בהליכתם המשותפת למלחמה על רמות גלעד (דברי הימים ב יח, מלכים א כב, מלחמה בה מת אחאב בגבורה). ראה שם הביטוי "לא הוה מפליג נפשיה מיניה" שביגנו נדחה הרעיון שיהושפט ועבדיו אכלו מזבחה שלהם ואילו אחאב ואנשיו אכלו מזבחה שלהם. יוצאים למלחמה ביחד, אוכלים את אותו האוכל!

¹³ זה האירוע השני בו נזכרים אחאב ואליהו. כך מתחילה הפטרת פרשת כי תשא, בה אנו קוראים את פרק יח במלכים א - [אליהו בהר הכרמל](#). די, אומר הקב"ה לאליהו, מספיק סובלת הארץ בגין גזירתך על (אל) המטר. אבל לא סתם כך אתן מטר, אומר לו הקב"ה, לך הראה אל אחאב. ומפשט הפסוקים ומהמדרשים עולה שהקב"ה לא ציווה על הטקס בהר הכרמל, וזה מעשהו של אליהו. הקשר לפרשת השבוע הוא לכאורה ברור: "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים" - כעסו של אליהו ודרישתו לאמונה בה' לבדו, מול כעסו של משה ודרישתו לסלק כל עבודה זרה מישראל (וכן שחיתת ארבע מאות כהני הבעל כנגד הריגת שלושת אלפים האיש אצל משה ויש כמובן גם הבדלים כגון אליהו שמרפא את מזבח ה' ההרוס ואילו משה שובר את הלוחות).

¹⁴ כל אותם שלוש שנים, בהם אליהו עצמו נאלץ לנדוד צפונה בעקבות הבצורת הקשה, לא התרכז לבו ולא ביקש רחמים על ישראל ולא התפלל לגשם. כאן, הקב"ה מצווה אותו ללכת ולהיראות אל אחאב ואז יתחדש את הגשם ותיפסק הבצורת. אבל לאליהו יש תכנית. לחדש את הגשם ע"י מעשה אמוני בהר הכרמל, דבר שעל פניו לא הצטווה עליו. ראה כל המדרשים שמעשהו של אליהו בהר הכרמל היה הוראת שעה ועת לעשות לה' וכו', בדברינו [אליהו בהר הכרמל](#) וכן [עת לעשות לה'](#) במגילת רות.

משקה את עולמי, אדם אחד היה בעולם והשקיתי את עולמי בעבורו, שנאמר: "ואד יעלה מן הארץ" (בראשית ב ו), אף עכשיו: "לך הראה אל אחאב ואתנה מטר" (מלכים א יח א).¹⁵

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות ה ב, תענית א א – עוד סיב להפסקת הבצורת

אית דבעי מימר¹⁶ בבנה של צרפית: "ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלהי הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה" (מלכים א יז כא). אמר רבי יודה בן פזי: לאחד שגנב נרתיקו של רופא. עם כשהוא יוצא, נפצע בנו. חזר אצלו אמר לו: אדוני הרופא, רפא את בני. אמר לו לך והחזר את הנרתיק שכל מיני רפואות נתונין בו ואני מרפא את בנך. כך אמר לו הקב"ה לאלהיו: לך והתר נדרו של טל שאין המתים חיים אלא בטללים ואני מחיה את בנה של צרפית.¹⁷

מסכת ברכות דף י עמוד א – מי הלך לקראת מי?

אמר רב המנונא: מאי דכתיב: "מי פהקכם ומי יודע פשר דבר?" (קהלת ח א) - מי כהקב"ה שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים, בין חזקיהו לישעיהו. חזקיהו אמר: ליתי ישעיהו גבאי, דהכי אשכחן באלהיו דאזל לגבי אחאב, שנאמר: "וילך אליהו להראות אל אחאב" (מלכים א יח ב).¹⁸ ישעיהו אמר: ליתי חזקיהו גבאי, דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע.¹⁹ מה עשה הקב"ה? הביא יסורים על חזקיהו, ואמר לו לישעיהו: לך ובקר את החולה: שנאמר: "בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא וכו' " (מלכים ב כ א, ישעיהו לח א).²⁰

ויאמר אחאב אל עבדיהו לך בארץ אל כל מעיני המים ואל כל הנחלים אולי נמצא חציר ונחיה סוס ופרד ולוא נכרית מהבהמה: ... ויהי עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכרהו ויפל על פניו ויאמר האתה זה אדני אליהו: ויאמר לו אני לך אמר לאדניך הנה אליהו: ... וילך עבדיהו לקראת אחאב ויגד לו וילך אחאב לקראת אליהו: ויהי פראות אחאב את אליהו ויאמר אחאב אליו האתה זה עכר ישראל: (מלכים א יח ה-ז).²¹

מדרש תנאים לדברים יח טו – נביא שאינו מתיירא

"נביא מקרֵבֵךְ מֵאֲחִיךְ כְּמִנֵי יָקִים לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֲלֵינוּ תִשְׁמְעוּן" (דברים יח טו) – כמוני - מה משה אומר דבר ולא מתיירא, אף נביא אומר דבר ולא מתיירא. שכן משה אומר: "רק אל יוסף פרעה התל" (שמות ח כה). וכן יהושע אומר: "ויהאמר יהושע אל כל העם לא תוכלו לעבוד את ה'" (יהושע כד יט).²² וכן הוא אומר בשמואל: "הלא קציר

¹⁵ ראה פירוש מצודת דוד על הפסוק: "לך הראה אל אחאב - סבב הדבר שיחלה פניך בעבור המטר ואתן אותו על ידיך ולפי שנשבע אליהו שלא יהיה המטר כי אם לפי דברו לכן ציוה לו כזאת". ופירוש אלשיך מרחיב: "בראותו יתברך כי עברו ימים רבים ולא שב אליהו מקנאתו לחלות פני אל ויחנם ויהיה מטר על פי דברו, אז אמר לו הוא יתברך כי אין ראוי להאריך יותר. אך אם אתן מטר יאמר אחאב שלא נתקיים מאמרו שאמר אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי. לכן לך הראה אל אחאב ואמור לו כי עתה אתן מטר על פני הארץ באופן יראה כי על פיך יהיה, וידע כי נתקיימה גזרתך אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברך". צריכים לצאת מהפלוגוסטר, עם ישראל צריך ישועה גם אם לא חזרו אחאב והעם בתשובה. הם עומדים במרים ואליהו בקנאותו ומה יהיה על העולם?

¹⁶ כיצד חזר הטל לשיטה שאומרת שגם הטל היה בגזירה, או כיצד חזר המטר אם נאמר שרק המטר הייתה הגזרה.

¹⁷ התלמוד הירושלמי מחבר את הסיפור של אליהו והאשה הצרפית המסופר בפרק יז עם הפסקת גזרת אליהו. אליהו מתחנן על נפשו של הבן של האשה הצרפית והקב"ה עונה לו: להחיות אותו אתה מבקש, ומה עם כל עם ישראל, עם כל הילדים האחרים שמתים בצמא? תן טל על כולם. ראה המשל על אליהו בגמרא סנהדרין קיג ע"א: "משל דאליהו למה דומה? לאדם שנעל את הדלת ואיבד את המפתח". ובהקשר לנרתיק הרפואות, ראה דימוי זה גם בכח בית הדין לקדש חודשים ולעבר שנים. פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא ה - החדש הזה: "לרופא שהיה לו נרתיק של רפואות, וכיון שעמד בנו מסר לו את נרתיקו".

¹⁸ יבוא ישעיהו אלי כמו שאליהו הלך לקראת אחאב. הנביא כפוף למלך.

¹⁹ יבוא חזקיהו אלי כמו שיהורם בן של אחאב הלך אל אלישע ממשיכו של אליהו (מלכים ב ג יב במלחמת יהושפט ויהורם נגד מישע מלך מואב). המלך כפוף לנביא.

²⁰ והדברים מזכירים את המדרש על פנחס שאמר שיפתח יבוא אליו ואילו יפתח דרש שפנחס יבוא אליו ובין שניהם 'הלכה' בת יפתח. ראה ויקרא רבה סוף פרשה לז, בדברינו [בת יפתח בפרשת בחוקותי](#). שם לא עשה הקב"ה פשרה להציל הנערה. אך נראה שדווקא במקרה של אחאב ואליהו, שהמדרש רק מביא כדוגמא נגדית ולא ממשך לדון בו, נמצאה פשרה בין הציווי האלוהי וקול התבונה האנושי. הקב"ה מצווה על אליהו "לך הראה אל אחאב", אך בינתיים גם אחאב שיוצא לחפש את אליהו הולך לקראתו כמו שנראה בפסוקים הלהן: "וילך אחאב לקראת אליהו" והם נפגשים "באמצע הדרך". המפגש אמנם היה מאד טעון, אבל הם נפגשו. כל אחד עשה צעד לקראת השני. זה בשל צו הקב"ה וזה בשל שיקולים מעשיים פשוטים.

²¹ מול הציווי של הקב"ה לאלהיו: "לך הראה אל אחאב", הולך אחאב לקראת אליהו ב"ציווי" ממלכתי-אנושי של מלך שתפקידו לדאוג לממלכתו. ובתווך בין שני אישים 'חזקים' אלה, מצויה דמותו הצנועה של עובדיהו שעפ"י חז"ל הוא הנביא עובדיה מבין תרי עשר הנביאים שמתנבא על אדום בספר הנבואה הכי קצר שבידינו. והוא עצמו, שוב עפ"י חז"ל היה גר אדומי. (סנהדרין לט ע"ב, בדברינו [הפסרת פרשת וישלח - חזון עובדיהו](#)). דמותו של עובדיהו מחייבת גיליון מיוחד ולא נעסוק בה הפעם.

²² בנאום הפרידה של יהושע בסוף הספר בו הוא סוקר את ההיסטוריה של העם עד כאן, שחלקו אנו אומרים בליל הסדר: "בְּעֵבֶר הַנְּהָר יִשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מְעוֹלָם וְכוּ'". ראה שם דבריו הבוטים של יהושע המזכירים את אליהו בהר הכרמל: "וְאָם רַע בְּעֵינֵיכֶם לְעֵבֶד אֶת ה' "

חטים היום" (שמואל א יב יז). והוא אומר באלהיו: "ויהי כראות אחאב את אליהו ויאמר לו האתה זה עוכר ישראל ויאמר לא עכרתי את ישראל כי אם אתה ובית אביך (מלכים א יח יז - יח).²³

ספר העיקרים מאמר א פרק יד – אחאב לא היה כופר

והרי אחאב עובד עבודת אלילים היה ולא היה כופר בעקרים, שהרי היה מאמין לאלהיו ויודע שהגשם נעצר בעבורו בשבועתו, כמו שאמר לו: "האתה זה עוכר ישראל" (מלכים א יח יז), והיה טועה בעבודת אלילים ... בהכניסו אמצעי בינו ובין השם יתברך.²⁴

וְעַתָּה שְׁלַח קִבְץ אֵלַי אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל אֶל הַר הַפְּרָמֶל וְאֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְנְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת אַכְלֵי שִׁלְחָן אֵיזָבֵל: וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת הַנְּבִיאִים אֶל הַר הַפְּרָמֶל: (שם יח יט-כ).²⁵

ויאמר אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי קול המון הגשם: ויעלה אחאב לאכל ולשתות ואלהיו עלה אל ראש הפרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברפיו: ... ויהי עד כה ועד כה והשמים התקדדו עבים ורוח ויהי גשם גדול וירפב אחאב וילך יזרעאלה: ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב עד באכה יזרעאלה: (מלכים א יח מא-מו).²⁶

קהלת רבה (וילנא) פרשה י (ז) – מי למעלה ומי למטה

"ראיתי עבדים על סוסים" - זה אחאב, "ושרים הולכים כעבדים על הארץ" - זה אליהו שנאמר: "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב וגו'".²⁷

בחרו לכם היום את מי תעבדו אם את אלהים אשר עבדו אבותיכם אשר בעבר מעבר הנהר ואם את אלהי האמרי אשר אתם יושבים בארצם ואנכי ובייתי נעבד את ה'".

²³ וכך גם אלישע, ירמיהו, יחזקאל ועוד. עפ"י פשט הפסוקים בדברים פרק יח, פרשת הנביא שיקום אחרי משה, ובהמשך לאזהרה על נביא שקר קודם לכן בפרק יג: "כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום", תפקיד הנביא הוא להורות את העם את דרכי התורה והמצוות כאשר משה כבר לא יהיה עם העם. לצד הנביא יפעל בית הדין הגדול "ככל אשר ירוך" והמלך ככה מדיני. אך עפ"י המדרש, מן הסתם בהשפעת ספרי הנביאים שבין התורה וחז"ל, מורשת הנבואה שמשה מנחיל לדורות הוא תפקיד הנביא להיות "מוכיח בשער" ולהציג באומץ וללא חת את הקול המוסרי כנגד המלך - הכח השלטוני. הנכונות לשמוע שהנביא הוא "עוכר ישראל" יחד עם המוכנות להטיח חזרה בשלטון החוטא: אתה הוא עוכר ישראל!

²⁴ שיטת **ספר העיקרים** (ר' יוסף אלבו, ספרד מאה 14-15, תלמיד רבי **חסדאי קרשקש**) היא לבנות את עיקרי המצוות במבנה פירמידלי של עיקרים (שלושה בלבד) מהם מסתעפים שורשים וענפים, שלא כשלושה עשר העיקרים שטבע הרמב"ם. בכך הוא ממעט בהגדרה של מין וכופר וקובע שעבירה על מצווה ספציפית בתורה, גם אם חמורה כעבודה זרה, איננה מוציאה את האדם מכלל ישראל. רק מי שעובר על אחד משלושה העיקרים לא על השורשים ולא הענפים, יוצא מכלל ישראל. ההוכחה שלו היא, בין השאר, מאחאב! כאשר אחאב מכנה את אליהו "עוכר ישראל" הוא מכיר בכך שביגנו נעצר הגשם. כעסו על אליהו היא הודאה שהוא מאמין בכוחו כנביא לה', אלא שטעה בעבודה זרה. אליהו ואחאב הולכים ביחד לנחם את חיאל. הם עושים כל אחד מצדו את הצעד לקראת השני ונפגשים "באמצע הדרך", שלא כפנחס ויפתח שלא נפגשו או כחזקיהו וישעיהו שהיה צריך להפיל אחד מהם למשכב על מנת שייפגשו. וכעת גם באה האמירה ההדדית: אתה עוכר ישראל, לא אתה הוא עוכר את ישראל, שנשמעת ככעס גדול אבל מסתתרת בה גם הבנה שקטה ואולי גם הערכה הדדית. אתה נביא לישראל, אתה מלך בישראל, שנינו נעמוד כאן ונאשים האחד את השני מיהו "עוכר ישראל", ומה יהיה בינתיים עם עם ישראל?

²⁵ אחאב מסייע לאלהיו לארגן את הטקס ועושה כמצוותו. ראה פירוש רד"ק על פסוקים אלה שישאל "נקבצו מעצמם ברצון כששמעו כי אליהו רוצה לעשות מעשה הבחינה אבל הנביאים לא נקבצו אלא בהכרח אחאב כי ידעו כי שקר נקבצו. אבל נביאי האשרה לא יכול אחאב להכריחם ... מפני איזבל לפי שהיו אוכלי שלחנה לא רצתה שילכו שם". ופירוש אברבנאל מוסיף: "ולא הגיד אליהו צורך הקבוץ ותכליתו וחשב אחאב שהיה כדי שיעשו תפלה ותחנונים לפני המקום או שיחזרו מדרכיהם הרעים ולכן צוה בקיבוץם ... אלו ואלו העם והנביאים באו כולם אל הר הכרמל ... ישראל ברצון כי רצו לראות מה שיעשה אליהו ... והנביאים נתקבצו בהכרח ובאונס המלך כי יראו לנפשם מהבחינה אשר יעשה". ואחאב עצמו? סתם לנו המקרא מה חלקו בטקס שם, אבל כפי שעולה גם מהפסוקים להלן, נכח גם הוא שם ושמע את הקריאה "ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים", וראה איך אליהו שוחט את נביאי הבעל בנחל קישון. האם אנחנו רואים פה אחאב קצת שונה מדימויו החד-ממדי כ"מלך רשע"? האם אנחנו חשים כאן בהבדלים ברורים בינו ובין איזבל אשתו?

²⁶ תם הטקס בהר הכרמל בו נכח אחאב (על הטקס עצמו ראה שוב דברינו **אליהו בהר הכרמל** בפרשת כי תשא). אליהו ממהר לשלוח את אחאב אל ארמונו לאכול ולשתות. ראה פירוש רד"ק שאחאב "היה מתענה לעצירת הגשמים" יחד עם כל העם שגזרו שם תענית ציבור! אבל הגשם מתמהמה ואיתו אחאב שמחכה לראות אם תתקיים הבטחת אליהו. אליהו נאלץ ליפול ארצה להתפלל, לחפש את מפתח הגשמים שאבד לו. ראה שוב פירוש רד"ק שם: "ויעלה אחאב לאכול ולשתות - עלה על המרכבה ללכת יזרעאל לאכול ולשתות ובראותו כי עלה אליהו אל ראש הכרמל להתפלל המתין לו ולא הלך עד שיראה מה יהיה". נראה שהמקרא בא לומר שלא בזכות הטקס בהר הכרמל בא הגשם, אלא בזכות תפילתו של אליהו. ראה שם הפסוקים שדלגנו: "ויאמר אל נצרו עלה נא הבט דרך ים ויעל ויבט ויאמר אין מאומה ויאמר שב שבע פעמים: ויהי בשבעית ויאמר הנה עב קטנה ככף איש עלה מים ויאמר עלה אמר אל אחאב אסר וד ולא יעצרה הגשם". סוף דבר שהגשם מגיע וחזרנו אל הפסוק שהבאנו בראש הדף, הפותח את הפטרת השבת: "ויד ה' הייתה אל אליהו וישנס מתניו וכו'", אבל הפעם אנו יודעים שאחאב יושב במרכבתו המוגנת ואילו אליהו רץ לפני אחאב בגשם. מי שכינה את אליהו "עוכר ישראל" ממתין לו שיסיים את תפילתו, ומי כינה את אחאב "אתה עוכר ישראל" רץ כעת לפני מרכבתו בגשם הסוחף (המוכר היטב לתושבי עמק יזרעאל). לא רק כבוד למלכות, אלא כבוד הדדי.

²⁷ המדרש כאילו קורא את הפרשנויות "הליברליות" לעיל של פרשני המקרא ומבקש להזכיר לנו שריצתו של אליהו לפני מרכבתו של אחאב ומתן כבוד למלכות, אין פירושה שאחאב הוא "למעלה" ואילו אליהו "למטה". ראיתי בימי חיי, אומר קהלת, אנשים ריקים

וַיַּגֵּד אַחָאָב לְאִיזָבֵל אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵיוּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר הָרַג אֶת כָּל הַנְּבִיאִים בְּחָרֵב: וַתִּשְׁלַח אִיזָבֵל מַלְאָךְ אֶל אֱלֹהֵיוּ לֵאמֹר כֹּה יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי כַעַת מַחֵר אֲשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ כַּנֶּפֶשׁ אֶחָד מֵהֵם: וַיֵּרָא וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל נַפְשׁוֹ וַיָּבֵא בָּאֵר שְׁבַע אֲשֶׁר לַיהוָה וַיִּנַּח אֶת נַעְרֹו שָׁם: (מלכים א יט א-ג).²⁸

וַיִּגַּשׁ הַנְּבִיא אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הַתְּחִזֵּק וְדַע וְרָאָה אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כִּי לַתְּשׁוּבָה הַשָּׁנָה מֶלֶךְ אֲרָם עִלָּה עֲלֶיךָ: ... וַיִּגַּשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה' יַעַן אֲשֶׁר אָמְרוּ אֲרָם אֱלֹהֵי הָרִים ה' וְלֹא אֱלֹהֵי עַמְקִים הוּא וְנִתַּתִּי אֶת כָּל הַהֶמוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה בְּיָדְךָ וַיִּדְעֶתָם כִּי אֲנִי ה': (מלכים א כ כב, כח).²⁹

וַיְהִי דִבְרֵי ה' אֶל אֱלֹהֵיוּ הַתְּשָׁבִי לֵאמֹר: קוֹם רֵד לְקִרְיַת אַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן הִנֵּה בְּכָרֶם נְבוֹת אֲשֶׁר יָרַד שָׁם לְרִשְׁתּוֹ: וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' הַרְצַחְתָּ וְגַם יָרַשְׁתָּ וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּם נְבוֹת יִלְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּמְךָ גַּם אֶתָּה: וַיֹּאמֶר אַחָאָב אֶל אֱלֹהֵיוּ הַמְצַאתִנִי אִיבִי וַיֹּאמֶר מְצַאתִי יַעַן הַתְּמַכְרָךְ לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה': (מלכים א כא יז-כ).³⁰

וַיְהִי כִשְׁמַע אַחָאָב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיִּשָּׂם שָׁק עַל בָּשָׂרוֹ וַיִּצְוֶם וַיִּשְׁכַּב בְּשָׁק וַיְהִלֶּךְ אֹט: ס וַיְהִי דִבְרֵי ה' אֶל אֱלֹהֵיוּ הַתְּשָׁבִי לֵאמֹר: הֲרֵאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחָאָב מִלְּפָנֶיךָ יַעַן כִּי נִכְנַע מִפְּנֵי לֹא אָבִיא הָרָעָה בְּיָמָיו, בְּיָמֵי בְנוֹ אָבִיא הָרָעָה עַל בֵּיתוֹ: (מלכים א כא כז-כט).³¹

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פסיקא כד – שובה – תשובתו של אחאב קבלתי

יושבים על סוסים בעוד שאנשים חשובים וחכמים הולכים כעבדים לפניכם, אבל אין זה משנה את המהות. עבד הוא עבד גם אם לרגע ירכב על סוס ("עבד כי ימלוך"), בעוד שהחכם ההולך כעבד על האדמה הוא בעל הכח האמתי. ראה שם הסיפור על הסריס ורבי עקיבא ברומא.

²⁸ בפרק יט נעלמים ונגזים השגב וההתעלות של פרק יח. אחאב חוזר לארמונו שם מצפה לו איזבל אשתו. ראה פירוש מלבי"ם על פסוקים אלה שאחאב "שרצה להצדיק את אליהו" מספר לה את כל מה שאירע שם בכרמל: כישלון נביאי הבעל, הצלחת אליהו בירידת האש משמים, "כל הפרטים שבעבורם הרג את כל הנביאים", וכמובן ירידת הגשם, שהיא עצמה יכלה לראות ממקומה בארמון, שאחאב מייחס לאליהו. איזבל כמובן לא משתכנעת ואנחנו רק יכולים לדמיין איך היא נוזפת באחאב שבכלל הסכים לטקס בהר הכרמל, שנכח שם והושפע ושוב מתרכך כלפי אליהו. ראה דבריה לאליהו עפ"י פירוש אברבנאל: "מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם - יראה לי שאינו שבועה, אבל ששלחה לומר לאליהו אל תתהלל במתת שקר במה שהרגת את נביאי הבעל, ואל תחשוב שיהיה זה מורה על שקרותם, כי כן דרך האלוהות לעשות לעובדיה ... מה שראית בזה הוא ממנהג האלוהות שכה יעשון אל עובדיהם, וכה יוסיפו גם כן לעשות בעתיד, כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם". היינו, גם אתה אליהו תעלה על המוקד בקידוש השם. סוף דבר, איזבל הופכת חזרה את הגלגל ואליהו נאלץ לברוח למדבר (על קורותיו שם הרחבנו בדברינו [אליהו בהר חורב](#) בפרשה זו). האם בין השיטין אנחנו שומעים הבדלים בין גישתו של אחאב לאליהו מול גישתה של איזבל. האם נוכל להצדיק חלק ממעשיו בצידוק של Cherchez la femme?

²⁹ פרק כ בספר מלכים א מהווה מעין אינטרמצו בין פרקים יז-יט שראינו עד כאן ובין פרק כא להלן. בפרק זה המספר על מלחמות אחאב ובן הדד – אין אליהו! האם הוא עדיין בהר חורב? האם הרגיש משוחרר מתפקידו כאשר הצטווה בחורב למנות את אלישע תחתיו? ראה המדרשים בדברינו [אליהו בהר חורב](#) על קנאותו הקשה של אליהו שאומר שנותר נביא לבדו ואינו מכיר את מעשיו האמיצים של עובדיה. ראה שם דברי המדרש: "המתין לו שלש שעות, ועדיין בדבריו הראשונים הוא עומד: קנוא קנאתי לה' אלהי צבאות. באותה שעה אמרה לו רוח הקודש לאליהו: לך שוב לדרכך מדברה דמשק וגו' ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט ... תמשח לנביא תחתך - מה שבדעתך איני יכול לעשות". אז מי הוא הנביא שבא לעזרת אחאב במלחמתו בן הדד? "מיכיהו בן ימלה" אומרים הפרשנים שם. שהוא כנראה גם "איש האלהים" הנזכר כאן וגם הנביא בהמשך הסיפור שם שנוזף קשות באחאב על שמילט את נפש בן הדד. האם כבר כאן מתחלף אליהו בדור הנביאים הבא (עוד לפני העברת האדרת והתפקיד לאלישע)? מסתבר שלא. בפרק הבא יחזור אליהו במלוא עוצמתו – פרשת כרם נבות!

³⁰ זה אולי העימות הכי דרמטי בין אחאב לאליהו, סיפור כרם נבות! ממנו נגזר הביטוי הנוקב עד תהום העוול המוסרי: "הרצחת וגם ירשת"? אליהו שנעדר בפרק הקודם, חוזר כאן במלוא תוקפו הנבואי והמוסרי, אולי כאקורד אחרון של יחסיו המורכבים עם אחאב. מקריאה פשוטה של המקרא עולה ברור ששוב ידה של איזבל במעל, בעוד שאחאב כועס על נבות אבל לא היה עושה מעשה שכזה. פרשה זו ראויה לעיון בפני עצמה ורק נעיר בה מעט. ראה פסיקתא רבתי פסיקא כא שעשרת הדברות נאמרו בלשון יחיד "מפני שהיחידים בטלו אותם". ומי ביטל את "לא תחמוד" – אחאב. וסופו שהגיע גם ללא תרצח. מנגד, ראה הדין 'הענייני' בגמרא סנהדרין מח ע"ב שמירישתו של כרם נבות בידי אחאב לומדים את הדין "הרוגי מלכות נכסיהן למלך". הגמרא עושה הפרדה 'מרגיזה' בין ההלכה והמוסר! עוד מנגד, ראה פסיקתא רבתי פסיקא כה שנבות "אבד מן העולם" משום שהיה לו קול נאה "והיה עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסים לשמוע קולו. פעם אחת לא עלה, והעידו עליו אותם העדים בני בליעל ונאבד מן העולם". וכאמור, פרשת כרם נבות ומי הוא נבות, דורשים עיון נפרד.

³¹ "ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה", דברי התוכחה הקשים של אליהו, עומדים כנגד "ויהי כשמוע אחאב כי מת נבות" מספר פסוקים קודם. ובאמצע דבריו של אליהו, באים דברי המקרא ומעידים: "רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איזבל אשתו". ראה פירוש מלבי"ם על הפסוק: "רק – רוצה לומר: בכל המלכים הרשעים לא היה אחד כאחאב, כי כולם עשו הרע מדעת עצמם, והוא התמכר לרצון אחרים יען שהסתה אותו איזבל". האם פרט זה מקל על מעשיו של אחאב או שמא מחמיר איתו. בין כך ובין כך, דמותו של אחאב מצטיירת כמי שהיה נתון בין הצבת ובין הסדן. מי שהכיר בסדן גדולתו וערכו של אליהו ורצה לפייסו ולחיות עמו בשלום, אך היה נתון בצבת הקשה של אשתו. האם אחאב של המדרש הבא הוא האמיתי?

תשובתו של אחאב קיבלתי ותשובתכם איני מקבל³²? שנגזרה עליו גזירה קשה, הדא הוא דכתיב: "ודברת אליו לאמר כה אמר יי' הרצחת וגם ירשת ודברת אליו לאמר כה אמר יי' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך גם אתה" (מלכים א כא יט). "ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט" (שם שם כז). וכמה נתענה? אם היה רגיל לאכול בשלש שעות, אוכל בשש. ואם היה רגיל לאכול בשש, אוכל בתשע. מה "ויהלך אט"? ר' יהושע בן לוי אמר: שהיה מהלך יחף. מה כתיב תמן³³: "ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר, הראיתה כי נכנע אחאב מלפני יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו וגו' " (שם כא: כח, כט). אמר הקב"ה לאליהו: ראית! אחאב עשה תשובה – "הראיתה כי נכנע אחאב מלפני" - ותשובתכם איני מקבל³⁴?

דְּעוּ אֶפְּוֹא פִּי לֹא יִפְּל מִדְּבַר ה' אֲרָצָה אֲשֶׁר דָּבַר ה' עַל בֵּית אַחְזָב וְה' עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד עֲבָדָיו אֱלֹהֵינוּ: וַיִּןָּדָּה יְהוָה אֶת כָּל הַנְּשָׂאָרִים לְבֵית אַחְזָב בְּיַזְרְעֵאל וְכָל גְּדָלְיוֹ וּמִיִּדְעָיו וְכִהְנִינוּ עַד בְּלַתִּי הַשָּׂאִיר לוֹ שָׂרִיד: ... וַיָּבֵא שְׁמֵרוֹן וַיִּןָּדָּה אֶת כָּל הַנְּשָׂאָרִים לְאַחְזָב בְּשְׁמֵרוֹן עַד הַשְּׂמִידוֹ כְּדָבַר ה' אֲשֶׁר דָּבַר אֶל אֱלֹהֵינוּ: פ (מלכים ב י יז)³⁵.

סיפור חסידי על "גילוי אליהו"

החסידיים היו יושבים בבית המדרש ולומדים פרק חלק במסכת סנהדרין, הסוגיה העוסקת בשלושה מלכים (וארבעה הדיוטות) שאין להם חלק לעולם הבא ובהם אחאב הרשע. והאריכו החסידיים בגנות מעשיו ודמותו של אחאב. נכנס הרבי, ניגש אליהם ואמר להם: יודעים אתם שאחאב גדול מהרבי שלכם? – הכיצד? שאלו התלמידים. ענה להם הרבי: אילו הייתי אומר לכם שאמש היה לי 'גילוי אליהו' בחלום, מן הסתם הייתם רצים לספר לכל שאר החסידיים בעיר את הדבר הנפלא הזה ומספרים לכולם: איזה רבי קדוש יש לנו שזוכה לגילוי אליהו. ואילו אחאב ראה את אליהו ממש מספר רב של פעמים ודיבר איתו פנים אל פנים...³⁶

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: סוף דבר, אליהו הוא דמות מורכבת ורבת פנים וכך גם אחאב. זה נביא "מוכיח בשער" שכוחו בפיו וזה מלך "שליט ומושל" שכוחו בעשייה צבאית, מדינית וכלכלית. ההתנגשות בין שניהם היא בלתי נמנעת, אך בין שתי דמויות אלה מתקיים שיח מורכב שאינו שחור-לבן. ההליכה ביחד לנחם את חיאל בית האלי, ההתמודדות של שניהם עם מכת ה בצורת,

³² ראה שם רשימה של אישים "שקוראים" לעם ישראל לחזור בתשובה: תשובתו של קין קבלתי ותשובתכם איני מקבל? תשובתו של מנשה קבלתי ותשובתכם איני מקבל? תשובתו של יכניה קבלתי ותשובתכם איני מקבל? תשובתו של ראובן קבלתי ותשובתכם איני מקבל?

³³ מה כתוב שם?

³⁴ מקור פסיקתא זו הוא כפי בתלמוד ירושלמי סנהדרין פרק י שהבאנו לעיל בקשר לגזירה שגזר אליהו על ה בצורת (הערה 9 לעיל). ושם בצמוד לגזירת אליהו, מיד נכנע אחאב ועשה תשובה: "אל אליהו: אם כדברך, חי ה' אלהי ישראל אשר עמדת לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. כיון ששמע כן התחיל בוכה, הדא הוא דכתיב: ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט ... ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר הראית כי נכנע אחאב מלפני? אמר הקב"ה לאליהו: ראה מנה טובה שנתתי בעולמי. אדם חוטא לפני כמה ועושה תשובה ואני מקבלו". לפלא הוא הצמדת כניעתו של אחאב שמסופרת במקרא בהקשר לפרשת כרם נבות, לגזירת ה בצורת בניגוד גמור למסופר במקרא והדבר דורש עיון. אך מוטיב התשובה של אחאב חוזר גם במדרשים אחרים, דוגמת פרקי דרבי אליעזר פרק מב: "אילו לא נבראת התשובה לא היה העולם עומד ... ותדע לך כח התשובה, בוא וראה מאחאב מלך ישראל שגזל וחמד ורצח שנאמר: הרצחת וגם ירשת ושלח וקרא ליהושפט מלך יהודה והיה ... בצום ובתפילה, היה משכים ומעריב לפני הקב"ה ועוסק בתורה כל ימיו ולא חזר על מעשיו הרעים עוד ונרצת בתשובתו". מנגד עומדת המשנה והגמרא בפרק עשירי בסנהדרין על שלושה מלכים וארבעה הדיוטות שאין להם חלק בעולם הבא ושם נמנה אחאב במפורש עם ירבעם ומנשה. האם המשנה לא קבלה את תשובתו של אחאב המסופרת במקרא? האם חשבה שאינה מספקת? האם התלמוד הירושלמי חולק על המשנה? זאת ועוד, ראה דעת רבי יהודה במשנה שם שמנשה יש לו חלק לעולם הבא משום שמסופר בדברי הימים ב לג שהתפלל אל ה' ושמע ה' תחינתו. אז למה לא אחאב? איך אפשר לדרוש: "תשובתו של אחאב קבלתי ותשובתכם איני מקבל"? אם אין לו חלק לעולם הבא? ראה הסוגיה בסנהדרין קב ע"ב והדברים צריכים עיון.

³⁵ סוף דבר, נבואת אליהו על סופו של בית אחאב (בית עמרי) מתקיימת בעוד שהוא עולה בסערה השמימה והופך בידי מלאכי הנביא לסמל לגאולת ישראל לעתיד לבוא, ככתוב, מלאכי ג כג: "הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא" (הפטרת שבת הגדול, דברינו [לב אבות ולב בנים](#) בשבת הגדול). ואחאב? הוא יישאר כדמות מורכבת ואולי אפילו מופצלת: בין מלך חוטא אך חזק ומרחיב ממלכת ישראל, מלך רשע אך גם כנוע ומכה על חטא כרם נבות, מי שאין לו חלק לעולם הבא, אבל משמש גם כדוגמה לחזרה בתשובה. מי שנוכח בטקס הר הכרמל ואיננו יודעים מה תגובתו. מלך שאפשר שאילולי איזבל אשתו היה מתנהג אחרת. בינו ובין אליהו היו נימים עדינים מקשרים שניסינו לחשוף מקצת מהם.

³⁶ צטטנו סיפור זה "מפי השמועה", אבל העירו לנו שמעין סיפור זה מצוי בספר סיפורי חסידיים לרב זוין זצ"ל, עמ' . הסיפור מיוחס שם לבעל חידושי הרי"ם שמציין שלא רק שאחאב ראה אחאב את אליהו פנים בפנים, אלא עוד העז לדבר נגדו קשות ולקרוא לו "עוכר ישראל".

הפגישה ביניהם כאשר ביודעין ובלא יודעין כל אחד הלך לקראת השני, הקריאה ההדדית "עוכר ישראל". הארגון במשותף של הטקס בהר הכרמל, ההמתנה של אחאב לאליהו שיסיים תפילתו ויביא את הגשם כנגד הריצה של אליהו לפני מרכבתו של אחאב, כניעתו לבסוף של אחאב מול ההסתה של איזבל – כל אלה ועוד יוצרים יחסים מורכבים, מתוחים אך גם מכבדים בין שתי דמויות מורכבות ומרתקות.